

масаласи – фақат ҳуқуқни муҳофаза қилиш маҳкамаларига тегишли юридик муаммо эмас, балки таълим-тарбия соҳаси ходимлари олдида ечимини қутаётган педагогик муаммо эканлигини ишончи далиллай олган. Ҳуқуқбузарликнинг олдини олиш механизмлари ва уни турмушга тақдим этиш масалалари бўйича ўз фикр-мулоҳазаларини билдирган.

РЕЗЮМЕ

В статье правовое воспитание рассматривается как приоритетное направление в государственной политике в области образования. Особенно в воспитании подрастающего поколения оно является несомненно важным делом. Предотвращение правонарушений, воспитание в них навыков любви к законам, уважать их, тем самым воспитывать их в духе времени рассматривается как важнейшая проблема. Автор делает вывод, что правовое воспитание является делом не только юридических лиц, но является также общественным делом. Поэтому в статье приводится механизм предотвращения правонарушений и пути борьбы с ними. Такая педагогическая работа должна вестись в каждом коллективе и с каждым подростком.

SUMMARY

The article deals with legal education as one of the priority directions in the state policy of the Republic, it is very important in the education of young generation. An important issue is prevention of law violation, education of love and respect to laws in teenagers their upbringing in the spirit of time. The author comes to conclusion that legal education is the case of not only juridical persons, but a social matter as well. There's the mechanism of prevention of law violation and ways of struggle against them. Such pedagogical work must be done in each group and every teenager.

АКАДЕМИК ЛИЦЕЙЛАРДА МАТЕМАТИК АНАЛИЗ АСОСЛАРИНИ ЎҚИТИШДА УЗВИЙЛИКНИ ТАЪМИНЛОВЧИ ЎҚИТИШ МЕТОДИКАСИНИНГ САМАРАДОРЛИГИ ҲАҚИДА

И.Х.Алламбергенов – ассистент ўқитувчи

Бердақ номидаги Қорақалпоқ давлат университети

Таянч сўзлар: математик анализ, академик лицей, узвийлик, мезон, компонент, қўникма, мустақил иш, теорема, шартлар, ностандарт усуллар.

Ключевые слова: математический анализ, академический лицей, преемственность, критерии, компонент, навыки, самостоятельная работа, теорема, условия, нестандартные условия.

Key words: mathematical analysis, academic lyceum, continuity, criteria, component, skills, independent work, theoreme, conditions, non-standard ways.

Математика ўқитиш методикасида таълим босқичлари орасида узвийликни таъминлаш, хусусан аниқ фанлар йўналишидаги академик лицейларда алгебра ва математик анализ асослари фанини ва олий таълимда математик анализ фанини ўқитишда узвийликни таъминлаш долзарб муаммо ҳисобланади.

Алгебра ва анализ асосларини мактаб, коллеж ва олий таълим муассасаларида узвийликда ўқитиш муаммосига М.Э.Насирова, И.В.Антонова, С.Н.Нуриева, М.Е.Ткаченколарнинг тадқиқотлари бағишланган. Бу ишларнинг таҳлили шуни кўрсатадики, бажарилган тадқиқотларда таклиф этилаётган узвийликни таъминлаш асосан олий таълим муассаси биринчи курс талабаларини мактаб математика курсини такрорлаш, қайта ўқитиш билан боғлиқ. Академик лицейларда ўқувчиларни ўқитиш, яъни ўқувчиларда таълимнинг кейинги босқичини муваффақиятли давом эттириш учун зарур бўлган билим, умумматематик қўникмаларни шакллантириш орқали узвийликни таъминлаш масаласи ўрганилмаган.

Тадқиқотнинг ташхис ва башорат қилиш, ташкилий тайёргарлик босқичларида академик лицей-университет тизимида математик анализ асосларини ўқитишнинг муаммолари аниқланди, узвийликнинг таъминланганлик мезони аниқланди, ўқитиш методикасининг асосий компонентлари ишлаб чиқилди [2,5,9].

Математик анализ асосларини академик лицейларда ўқитишда узвийликни таъминловчи ўқитиш методикасининг самарадорлигининг мезони деб қуйидагилар белгиланди:

- Академик лицейда умумўқув билим, қўникма ва малакалар, айрим илмий-тадқиқий ва педагогик қўникмаларни сифатли эгаллаш (муаммо қўйиш малакаси, муаммони ечиш йўллари излаш ва амалга ошириш, мустақил таҳлил ўтказиш ва бошқа қўникмалар: мустақил ишларни ташкиллаштириш, ахборот манбалари билан ишлаш, белгили моделлар билан ишлаш ва бошқ.).

- Университетларда биринчи семестрдаги аттестация натижалари математик анализ бўйича академик лицей битирувчиларининг кўрсаткичлари ўрта статистик кўрсаткичдан юқори бўлиши.

Педагогик тажриба-синовнинг амалий босқичида Бердақ номидаги ҚДУ қошидаги академик лицейи, Ажинияз номидаги НДПИ қошидаги академик

лицейи, ТТЙМИ қошидаги Миробод академик лицейи, Фарғона давлат университети қошидаги академик лицей 3-курс гуруҳларидан бешта назорат гуруҳи (жами ўқувчилар сони 115) олинди, бунда ўқитиш анъанавий методика бўйича «Алгебра ва математик анализ асослари» дарслиги бўйича олиб борилди. Ва шу академик лицейлардан бешта синов гуруҳи (жами 116 нафар ўқувчи) танлаб олинди.

Синов ва тажриба гуруҳлари ўқувчиларининг умумий билим даражаларини аниқлаш учун 3 типдаги масалалардан ташкил топган назорат иши ўтказилди.

Биринчи типдаги масалалар: математиканинг асосий тушунчаларини билиш ва тушунишни талаб қиладиган, масалан, тўғри ва тескари теоремалар, зарур ва етарли шартлар, стандарт кўринишга эга лекин ностандарт усуллар билан ечиладиган масалалар.

Иккинчи типдаги масалалар, ечишнинг бирнечта йўллари топилгани талаб қилади, яъни нафақат умумўқув балки, янги ечиш йўллари излаш, уни таҳлил қилиш малакалари текширилди.

Учинчи типдаги масалалар теореманинг шарт ва ҳулосасини ажратиш, исботнинг мантиқий тузилмасини кўриш, таҳлил ўтказиш ва бошқ.

Назорат ишининг ҳар бир масаласи беш баллик шкала бўйича баҳоланди. Биринчи ва иккинчи типдаги топшириқларда максимал балл тўғри ечилган масалалар учун қуйилди, бошқа параметрлар ҳисобга олингани йўқ. Учинчи типдаги масалаларда жавоб тўғрилиги ва янги материални фойдаланиши, қисқалик, соддалик, масалани ечиш методининг ностандартлиги ҳисобга олинди. Ҳар бир масалалар типини бўйича гуруҳларда ўзлаштирган ўқувчилар (яъни ҳар бир масаладан 3 баллдан кам олмаган) фойизи ҳисобланди. Дастлабки назорат иши натижалари 1-жадвалда келтирилган.

1-жадвал

Дастлабки назорат иши натижалари (%)

Гуруҳ	I типдаги масалалар	II типдаги масалалар	III типдаги масалалар	Ўқувчиларнинг умумий сони.
Назорат (m_2)	33% (38)	24% (28)	30% (34)	115
Тажриба (n_2)	36% (42)	23% (27)	34% (39)	116
Фишер мезони бўйича ҳисоб натижалари				
$\Phi_{\text{эмп}}$	0,51	0,19	0,66	$\Phi_{0,05}=1,64$
$\Phi_{\text{эмп}} < \Phi_{0,05}$				

Назорат иши натижалари Фишер мезони ёрдамида тахлил қилинди [5]. Тахлил натижалари назорат ва синов гуруҳидаги ўқувчилар билим даражаларининг бир хиллигини яъни репрезентативлик шартини бажарилишини яъни репрезентативлик шартини бажарилишини асослади.

Амалий босқичда назорат гуруҳларида дарслар анъанавий методика бўйича, тажриба гуруҳларида таклиф этилган методика бўйича [1,3,6,10] ва ишлаб чиқилган методик қўлланмалардан [8,9] фойдаланиб олиб борилди. Функциянинг лимити ва узлуксизлиги

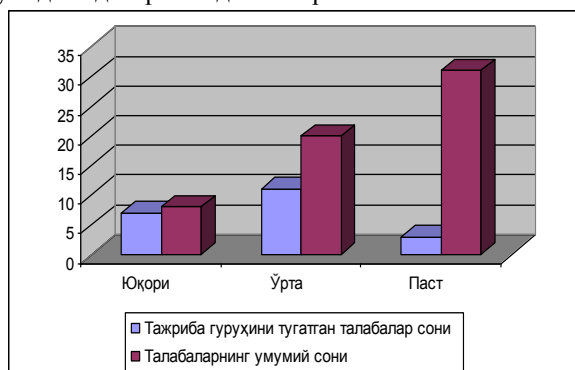
мавзуси сўнггида назорат иши ўтказилди. Назорат ишларига лимит ва функция узлуксизлиги тушунчалари шаклланишини, белгили моделлаштириш кўникмалари, амалий масалалар ечиш кўникмалари, эвристик фаолият тажрибалари шаклланишини текширишга боғлиқ масалалар киритилди. Ҳар бир масала 5 баллдан баҳоланди, 3 баллдан кам олмаган ўқувчилар фойизи ҳисобланди. Якуний назорат иши натижалари 2-жадвалда келтирилган.

2-жадвал.

Якуний назорат иши натижалари %				
Гуруҳ	Белгили моделлаштириш кўникмаларини эгаллаган ўқувчилар фойизи (сони)	Амалий масалаларни ечиш методлари ва кўникмаларини ўзлаштирган ўқувчилар фойизи (сони)	Функциянинг лимити ва узлуксизлиги тушунчалари ва эвристик фаолият тажрибаларини эгаллаган ўқувчилар фойизи (сони)	Ўқувчиларнинг умумий сони
Назорат (m_2)	35% (40)	58% (67)	59% (68)	115
Тажриба(n_2)	62% (72)	86% (100)	72% (83)	116
Фишер мезони бўйича ҳисоб натижалари				
$\Phi_{эмп}$	4,2	4,89	1,99	$\Phi_{0,05}=1,64$
$\Phi_{эмп} > \Phi_{0,05}$				

Фишер мезони ёрдамида бажарилган тахлил таклиф этилаётган методиканинг самарадорлигини асослади.

Шу босқичда Нукус шаҳридаги тажриба гуруҳларида ўқиб, Бердақ номидаги ҚДУ математика бакалаврият таълим йўналишига ўқишга кирган талабаларнинг математик анализни ўзлаштириш кўрсаткичлари бошқа талабаларнинг ўзлаштириш кўрсаткичлари билан таққосланди. Натижалар кўйидаги диаграммада келтирилган.

Олинган натижаларга математик ишлов бериш мақсадида Стъудент t- мезонидан фойдаланилди. Бунда 1-курс талабалари 59 нафар бўлиб, улардан 21 ни нафарини тажриба гуруҳларида ўқиганлар ташкил қилди ва уларнинг ўртача кўрсаткичи кўйидагича:

$$\bar{x} = \frac{1}{n} \sum_{i=1}^3 x_i \cdot n_i = 4,2; \quad \bar{y} = \frac{1}{n} \sum_{i=1}^3 y_i \cdot m_i = 3,6$$

Адабиётлар

1. Алламбергенов И.Х. Talabalarda umummatematik o'quv faoliyati usullarini shakllantirish haqida. // Fizika, matematika va informatika. – Toshkent: 2009. №1. 65-69-b.
2. Алламбергенов И.Х. Академик лицей ва Олий таълимда математик анализ асосларини узвийликда ўқитиш муаммосига синергетик ёндашув // Математика фани ва уни ўқитишнинг долзарб муаммолари: Республика илмий-амалий анжумани материаллари. –Андижон: АДУ, 2011. 153-155-б.
3. Алламбергенов И.Х. Математик фаолият усуллари шакллантиришда ўқув топшириқларидан фойдаланиш (академик лицейлар мисолида). // Педагогик таълим. –Тошкент: 2008. №6. 71-74-б.
4. Грабарь Н.И., Краснянская К.А. Применение математической статистики в педагогических исследованиях. –М.: “Наука”, 1977.
5. Тургунбаев Р.М., Алламбергенов И.Х. Академик лицей ва университетларда математикани ўқитишда узвийликни таъминлаш ҳақида // Вестник КГУ имени Бердаха. –Нукус: 2011, №3-4.
6. Тургунбаев Р.М., Алламбергенов И.Х. Аниқ фанлар йўналишидаги академик лицейларда «Алгебра ва математик анализ асослари» фанини комплекс метод ёрдамида ўқитиш // Современные проблемы математики, посвященной XX летию независимости Республики Узбекистан. КГУ им.Бердаха. –Нукус: КГУ, 2011. –С. 63-66.
7. Тургунбаев Р.М., Алламбергенов И.Х. Кетма-кетликлар. Методик қўлланма. –Тошкент: Низомий номидаги ТДПУ босмаҳонаси, 2010. 71-б.
8. Тургунбаев Р.М., Алламбергенов И.Х. Лимитлар назарияси. Методик қўлланма. –Нукус: Бердақ номидаги ҚДУ босмаҳонаси, 2011. 172-б.

9. Тургунбаев Р.М., Алламбергенов И.Х. Преемственность в обучении математике с позиции деятельностного подхода. // Вестник. – Нукус: 2009. -№1. 121-123-б.

10. Тургунбаев Р.М., Алламбергенов И.Х. Ўқувчиларда «Сонли кетма-кетликлар ва уларнинг лимити» мавзусини ўрганишда учрайдиган қийинчиликларни бартараф этиш йўллари ҳақида. // Халқ таълими. –Тошкент: 2010. №2. 54-58-б.

РЕЗЮМЕ

Маколада математика ўқитиш методикасида таълим босқичлари орасида узвийликни таъминлаш, умумматематик қўникмаларни шакллантириш орқали узвийликни таъминлаш масаласи ва узвийликнинг таъминланганлик мезонини аниқлаш, ўқитиш методикасининг асосий компонентлари ҳақида сўз юритилади.

РЕЗЮМЕ

В статье рассматривается обеспечение преемственности между этапами обучения в методике преподавания математики, задача обеспечения преемственности через формирование общематематических навыков, определение критерия обеспечения преемственности, а также говорится об основных компонентах методики преподавания.

SUMMARY

The article is devoted to the study of succession maintenance between grade levels in the Methods of teaching Mathematics, the tasks of providing the succession through formation of mathematical skills, definition of criterion of succession maintenance, and the basic components of methods of teaching.

COMMON PECULIARITIES OF UZBEK AND ENGLISH FAIRY – TALES

M.B.Bakhtiyorova - master student

J.Sh.Djumabaeva - DSc., professor

National university of Uzbekistan

Таянч сўзлар: эртак, топоним, антропоним, афсона, ривоят, достон.

Ключевые слова: сказка, топоним, антропоним, миф, сказание, эпос.

Key words: fairy-tale, toponym, anthroponym, myth, legend, epic-poem.

A fairy tale – is a model of literary prose of oral folk literature. Occasionally, we may run into small lyric poems in some tales. But such types of fairy - tales are few enough and don't affect the narration custom. This term was firstly exemplified in "Devoni lugotit turk" by M.Koshgariy as "etuk" and as well as has various variants, such as "chupchak, utuk, matal, varsaqa" [2:98]. Similarities between Uzbek and English fair – tales will be analysed in this article.

Since prehistoric ages, human being did not only fight for survival of theirs, but also endeavored to make their tribes live long. Therefore, lullabies, tales and puzzles were concentrated to build up a conscious, strong, adroit and skillful person. The imagination of surroundings, acquired knowledge about them were delivered to the young generation specifically and clearly as teachings and precepts. Thereafter, all cultures have coincidences in their oral literature ever the countries locate east and west. European travelers, scientists and ambassadors are considered a to be the first who wrote, investigated and published some of the patterns of Uzbek folk tales in the late of the XIXth and beginning of the XX centuries. Social life, traditions and manuals related to oral literature of the Uzbek maybe come across in the dairies and writer materials of A.A.Yushsakkevich, Nolyapunova, A.Vasilev and A.N.Samoyolovich. In collecting and publishing national tales, puzzles, proverbs accompanied by theater models, the activity of N.P.Ostroumov plays a significant role, though he aimed actually at accomplishing another mission by his state.

Since then some patterns of the Uzbek folklore began to be introduced by H.Vamberi who was a Hungarian scientist and traveler. But the investigation and collection of the Uzbek folklore examples were formally commenced in the 20's of the XX century. In 1922 Gozi Olim Yunusov observed the folklore of Tashkent, Sirdarya and Samarkand and collected different fairy tales, music, puzzles and proverbs spreaded in those territories who was sent by the jury of Uzbek wisdom.

English folklore developed owing to the tribes reigned by the English. Thus, we may come across the same peculiarities to other cultures' folklore literature. The English folklore has grabbing attention with its richness in romantics, reality, simple and clear structure, ordinary languages.

Similarities among myths and fairy tales or legends can be seen exactly in ancient literal memorials of different cultures involving goodness, beauty, wisdom, intelligence and gentleness.

Diverse customs, traditions are described in the ancient narrations as well as we can observe the relations of primitive stage of myths. Having passed ages, after a social development of human being, children acquired myths and legends (or as the old entertained their ready made, afterwards appeared accompanied by the brightest and vivid models of the world literature.

According to B.Sarimsoqov's point of view, three literal terms can be utilized in folklore novels but proverbs, puzzles, applause or damnations relating to these types should be eliminated [4:64-68]. In this case, B.Sarimsoqov separated Uzbek genres into four groups:

1. Epos: legends, narrations, epic poems, ancient songs, overstatements and jokes

2. Lyric: romantic songs, ritual songs, ritual songs, labor songs and vocal duets.

3. Drama: oral drama hilarious stories, puppetry and witticism

4. Special kind (sort, type, class, genre): ordinary party claps, damnations, swearing, sayings and etc. The genre we're going to anatomize is related to this epos class and what we have revealed is given below.

While we learn the tale system of the English and Uzbek, may find out that they appear relating to, firstly, that mutual ideal – literal principles; secondly, their development; lastly, the commonness of genre's similarities, in consequents, we depicted the resemblances below:

1. *Traditional character* – which is characterized in not only the Uzbek or English tales, but in the rest cultures' fairy tales as well. It has got its own social – historical resources. As you know, the early tales began to appear long ago that involved the inhabitants and their rituals of that period. This feature undoubtedly provides tales with structure, cast and some special peculiarities.

Every nation has its own aesthetical taste that took a shape within ages and fairy tales exist with these aesthetical principles though. This phenomenon is considered as an objective rule for tales to be created.

Vocal creation and implementation of folklore novels made consistently permanent structures – traditional characters. For instance, though there is a difference between heroic tales and oral epics, literal style owns the traditional character. The composition of these two genres includes traditional induction, continuation and conclusion.

Heroes of traditional fairy tales are weirds, such as they are born extraordinarily or have unlimited power and strength. Khazrati Khizr, 40 angels, Khazrati Ali, Bobo Kambar also participate in order to stick these ideal heroes who symbolize the nation's dreams and aspiration.